

Prikken worden vooral met het schepnet gevangen.

Visstandbemonsteringen door vrijwilligers

Tekst: Jan Kranenborg, RAVON
Fotografie: Digital Nature en
Sportvisserij Nederland

Veel natuurliefhebbers zit het bijhouden van hun waarnemingen in het bloed. Tot voor kort gebeurde dit voornamelijk via waarnemingskaartjes en in notitieboekjes. Tegenwoordig kunnen de natuurgegevens van allerlei soorten, waaronder vissen, eenvoudig via het internet worden ingevoerd. Er zijn zelfs al toepassingen om dit via de mobiele telefoon te doen. Stichting RAVON en Sportvisserij Nederland onderzoeken sinds 2007 in een gezamenlijk project de rol die vrijwilligers in de toekomst kunnen spelen bij het verzamelen van visgegevens ten behoeve van het water- en natuurbeleid in Nederland.

Een van de bekendste burgerinitiatieven met betrekking tot natuurbehoud dateert uit 1905. In dat jaar sprong Jac P. Thijsse in de bres voor het behoud van het Naardermeer dat met demping werd bedreigd. Met het toenemen van de welvaart na de Tweede Wereldoorlog, kregen mensen meer vrije tijd en kwam er meer aandacht voor natuurbeleving. Sinds de jaren '70 zijn er door vrijwilligers tal van natuurclubs opgericht die zich na verloop van tijd verenigden in landelijke organisaties. Ten behoeve van natuurbehoud besteden deze organisaties veel tijd aan onderzoek en beheer. Door het werk van deze organisaties is de kennis over de verspreiding van de zeldzame en beschermde soorten in Nederland sterk toegenomen. Tegenwoordig worden deze verspreidingsgegevens veelvuldig toegepast ten behoeve van het natuurbeleid en -beheer in Nederland. Ook sportvissers verzamelen gegevens over de visstand. Met bijna 2 miljoen beoefenaars beschikt de georganiseerde hengelsport in potentie over een uniek bemonsteringsapparaat.

Schepnetinventarisaties

De Stichting RAVON is de bekendste organisatie voor het onderzoek naar

reptielen, amfibieën en vissen. Vrijwilligers van deze organisatie verzamelen op landelijke schaal gegevens over de visstand in vooral de kleinschalige wateren.

Vrijwilligers maken hierbij gebruik van een speciaal voor dit doel vervaardigd schepnet. De eerste grootschalige schepnetinventarisaties vonden plaats in het kader van de atlas Vissen in Limburgse beken (Crombaghs et al 2000). Sindsdien is het aantal vrijwilligers dat met het schepnet vist sterk gegroeid.

Hengelvangstregistratie

Al sinds mensenheugenis leggen sportvissers hun vangsten vast. Vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw gebeurt dit steeds vaker op een zodanige wijze dat deze gegevens ook kunnen worden gebruikt voor beheerdoeleinden. In 2007 (zie Visionair nummer 6) is Sportvisserij Nederland gestart met een landelijk monitoringsproject dat is gericht op het gestructureerd verzamelen van vangstgegevens.

Ondersteuning vrijwilligers

Om het waarnemen en het doorgeven van viswaarnemingen zo goed mogelijk te laten verlopen, worden

door zowel Sportvisserij Nederland als Stichting RAVON hulpmiddelen ter ondersteuning van vrijwilligers beschikbaar gesteld. Het gaat hierbij om zaken als determinatiegidsjes, schepnetten, waadpakken en handleidingen. Daarbij worden ook cursussen en voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd. Verder worden de mogelijkheden om gegevens online te registeren verder uitgewerkt. Het online doorgeven van gegevens blijkt een groot succes. De webapplicaties bieden waarnemers hierbij verschillende extra mogelijkheden, zoals het bekijken en inzoomen op verspreidingsgegevens en het exporteren van eigen gegevens. Doordat visgegevens op coördinaatniveau worden doorgegeven, kunnen deze eenvoudig worden gekoppeld aan kaarten met gebiedsinformatie uit GIS-systemen.

Doelsoorten

De Stichting RAVON coördineert in opdracht van het ministerie van LNV een landelijk verspreidingsonderzoek dat zich met name richt op een zevental doelsoorten (grote en kleine modderkruiper, bittervoorn, beekprik, rivierdonderpad, gestippelde alver en elrits) die goed met het schepnet zijn te vangen. Voor

Viswedstrijden leveren een schat aan informatie over de visstand op.

individuele vrijwilligers zijn op de RAVON-website kaarten afgebeeld met de gebieden die onderzocht dienen te worden. Vrijwilligers kunnen deze gebieden claimen, waarna zij onderzoeken of een soort nog aanwezig is of niet. Veel vrijwilligers zijn ook actief in regionale werkgroepen, waarbij bijvoorbeeld gegevens worden verzameld voor een visatlas. De RAVON werkgroep Poldervissen heeft zich tot doel gesteld om vissen uit polderwateren, zoals de grote modderkruiper, onder de aandacht te brengen. Bij het verspreidingsonderzoek naar vissen is het van groot belang om naast de aanwezigheid, ook de afwezigheid van een soort met voldoende zekerheid vast te stellen. In dit verband stelt RAVON richtlijnen op met betrekking tot de gewenste inspanning, om het al dan niet voorkomen van een soort vast te stellen. Op dit moment loopt er een onderzoek waarbij gedurende een jaar lang maandelijks drie verschillende vangtuigen (schepnet, fuik en elektrovisapparaat) worden vergeleken.

Sportvissers zijn in groepsverband vooral actief tijdens viswedstrijden.

Kenmerkend voor deze wedstrijden is dat het type hengel en de vistijd vastliggen. Ook het aantal deelnemers is bekend. Doordat er jaarlijks meerdere wedstrijden op een vast traject worden georganiseerd, lijken de vangsten geschikt voor het verkrijgen van kwantitatieve informatie over de visgemeenschap in een water. In dit kader heeft Sportvisserij Nederland in 2007 een protocol opgesteld voor het registreren van vangsten tijdens viswedstrijden. Een andere activiteit waarbij veelvuldig sportvissers worden ingezet, is het monitoren van visstrappen door middel van fuiken.

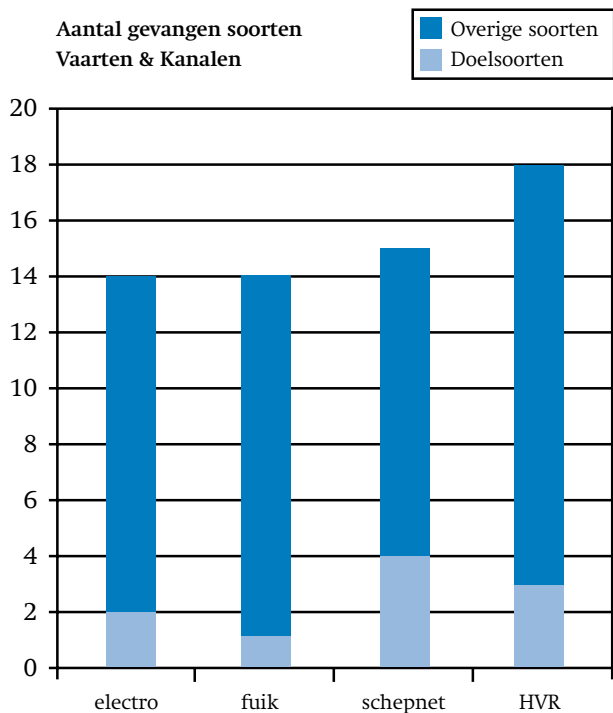
Verder kunnen gespecialiseerde sportvissers een belangrijke bijdrage aan visstandbemonsteringen leveren. Zo werken snoekbaarsvissers mee aan een onderzoek naar de migratie van snoekbaars in de Nederlandse rivieren. En weten 'karperspecialisten' vaak tot op de laatste vis nauwkeurig hoeveel karpers er in een bepaald water zwemmen.

Publieke participatie

Ten behoeve van het Europees

natuur- en waterbeleid wordt het verzamelen van betrouwbare gegevens over het voorkomen van soorten in Nederland steeds belangrijker. In dit kader hebben de Gegevensautoriteit Natuur (LNV), STOWA en de Waterdienst aan de Stichting RAVON en Sportvisserij Nederland gevraagd om een studie uit te voeren naar de mogelijkheden om vrijwilligers in te zetten bij het verzamelen van de visgegevens die benodigd zijn voor het natuurbeleid. Dit project genaamd 'Publieke participatie bij vismonitoring' is gestart in juni 2007 en kent een looptijd van een jaar. Als onderdeel van het project worden in de provincies Gelderland, Flevoland en Noord-Holland zowel met het schepnet als via hengelvangstregistratie visstandgegevens verzameld. Voor deze provincies is gekozen vanwege de verschillen in watertype en de aanwezigheid van een goed functionerend vrijwilligersapparaat.

Dit project onderzoekt de bruikbaarheid van deze gegevens voor

Vangstefficiëntie verschillende vangstmethoden

Schepnetvissers richten zich hoofdzakelijk op de ondiepe, smallere wateren.

het beoordelen van de ecologische kwaliteit betreffende de aanwezigheid van beschermde soorten en moet meer inzage geven in de visparameters die van belang zijn voor de Kaderrichtlijn Water. Evenals 'professionele' vangtuigen als het elektrovisapparaat, de zegen of de kuil, kennen de hengel en het schepnet immers hun eigen vangstefficiëntie. Bij de analyses wordt daarom, waar mogelijk, een vergelijking gemaakt met gegevens van professionele vangtuigen. Nadrukkelijk zal worden onderzocht in hoeverre schepnet- en hengelvangsten elkaar aanvullen. Aangezien hengelaars een voorkeur hebben voor diepe brede wateren (rivieren, meren, kanalen), terwijl schepnetvissers zich vooral richten op de ondiepe smallere wateren (beken, plasjes en sloten), is dit zeer aannemelijk.

Waardevolle aanvulling

Eind 2007 is een eerste analyse van de door hengelaars en schepnetvissers verzamelde visgegevens uitgevoerd. Hierbij is onderscheid

gemaakt tussen de doelsoorten die worden genoemd in wetgeving (Habitatrichtlijn, Flora & faunawet), beleid (rode lijst soorten, doelsoorten LNV) en de indicatoren die onderdeel uitmaken van de vismaatlaten die zijn opgesteld voor de Kaderrichtlijn Water. Hierbij is ook onderscheid gemaakt tussen stromende en stagnerende wateren. Dit is gedaan omdat de maatlaten voor stromende wateren (R-typen) en stilstaande wateren (M-typen) aanzienlijk verschillen. Ook het voorkomen van doelsoorten verschilt tussen stromende en stilstaande wateren. Als testcase voor de stromende wateren zijn de visdata van een aantal beken in Gelderland geselecteerd. Voor de stagnerende wateren werden gegevens van vaarten uit Flevoland gebruikt.

Uit de analyses blijkt dat het merendeel van de in Nederland voorkomende zoetwatervissen met het schepnet en/of de hengel gevangen kan worden (56 soorten zijn met de hengel en/of het schepnet te vangen). Met name het schepnet, maar

ook de hengel, blijkt zich goed te lenen voor het vangen van zowel Natura 2000 als KRW-doelsoorten. Wel verschilt de vangstsamenstelling van het schepnet aanzienlijk met die van de hengel. Met het schepnet worden aanzienlijk meer individuen van limnofiele oevergebonden soorten gevangen, terwijl met de hengel het aandeel eurytope soorten duidelijk hoger is. Hoewel het project pas eind 2008 wordt afgerond, kan nu al worden geconcludeerd dat zowel schepnetinventarisaties als hengelvangstregistratie een waardevolle aanvulling zijn op de geëigende vangstmethoden zoals het elektrisch schepnet en de zegen. Een goed voorbeeld van het gebruik van gegevens van vrijwilligers is de visatlas Groningen-Drenthe. Verderop in deze Visionair is een artikel gewijd aan dit onderwerp. **V**